ISSN 2181-1296

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК SCIENTIFIC JOURNAL

2022-yil, 4-son (134) GUMANITAR FANLAR SERIYASI

Filologiya, Sotsiologiya, Pedagogika, Psixologiya

Samarqand viloyat matbuot boshqarmasida ro‘yxatdan o‘tish tartibi 09-25.
Jurnal 1999-yildan chop qilina boshlagan va OAK ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR **R. I. XALMURADOV, t.f.d., professor**
BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARLARI: **H.A. XUSHVAQTOV, f-m.f.d., dotsent**
A. M. NASIMOV, t.f.d., professor

TAHRIRIYAT KENGASHI:

S. S. G‘ULOMOV - O‘zFA akademigi
A. SAGDULLAEV - O‘zFA akademigi
M. MUXIDDINOV - fil.f.d., professor (SamDU)
B. E. ERGASHEV - t.f.d., professor (SamDU)
B. S. G‘OYIBOV - t.f.d., professor (SamDU)
S. K. KARIMOV - fals.f.d., professor (SamDU)
J. Ya. YAXSHILIKOV - fals.f.d., professor (SamDU)
N. U. ARABOV - i.f.d., professor (SamDU)
Sh. A. HASANOV - fil.f.d., professor (SamDU)
S. A. KARIMOV - fil.f.d., professor (SamDU)
N. Sh. SHODIEV - ped.f.d., professor (SamDU)
M.M. MAXMUDOVA - ped.f.d., professor (SamDU)
NAZIF SHAHRANY - Indiana universiteti professori (AQSh)
MUSTAFA UGURLU - профессор (Муғла университети, Туркия)
N.T.NURULLAXODJAYEVA - professor (Moskva Davlat universiteti, Rossiya)
TAMIR KLEIN - Veysman ilmiy tadqiqot instituti professori (Isroil)
HIROAKI HUZIIE - Osaka universiteti professori (Yaponiya)

Obuna indeksi – yakka tartibidagi obunachilar uchun **- 5583,**
tashkilot, korxonalar uchun **- 5584**

MUNDARIJA / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

FILOLOGIYA/PHILOLOGY	
Buzrukova M. Iltimos nutqiy akti o‘zbek lisoniy madaniyatida voqelanishining pragmalingvistik ko‘rsatkichlari	4-10
Бабакулов И.Т., Бурханова Г.С., Маджидова Х.И. Об изучении словообразовательных категорий глаголов русского и узбекского языков	11-14
Жумаева Ф.Р. Отражение проблемы транспозиции частей речи в современных лингвистических исследованиях…….	15-19
Ким С.Ф. О переходности и синкретизме как системном явлении в русском языке……..	20-24
Xoliqulova G.Y. “Boburnoma”da Bobur adabiy muhiti tashakkuli tasviri……	25-28
Xolmuxamedov B.F. O‘zbek tilshunosligida milliy korpusni yaratish borasida amalga oshirilayotgan ishlar sharhi	29-34
Qurbonov S.A. Badiiy matnda iboralarning pragmatik xususiyatlari…….	35-40
Юлдашева Д.М. Факторы культурного различия в лингвистическом сопоставлении и в переводе.....	41-45
SOTSIOLOGIYA / SOCIOLOGY	
Muhammadyunusova M.M. Gender tenglikni ta’minlashning huquqiy asoslari……	46-50
Negmatova D.I. Mahallabay ishlash tizimida jamoatchilik nazoratining ijtimoiy ahamiyati……	51-54
Axmedov N.X. “Kichik biznes”, “xususiy tadbirkorlik” va “o‘rta sinf” tushunchalarining o‘zaro aloqadorligi: sotsiologik yondashuv…….	55-59
Burxanov X.M. Internet kiber makonida milliy segment faoliyatining ijtimoiy jarayonlardagi o‘rni……	60-65
PEDAGOGIKA/PEDAGOGICS	
Alikariyeva A.N. Oliy o‘quv yurtlarida ta’lim sifati menejmenti tizimini rivojlantirish omillari ……	66-75
Djabbarov B., Christo Ananth Kognitiv faollikni rivojlantirish – ta’lim samaradorligini oshirish omili sifatida ……	76-80
Raximov A.A. Zamonaviy o‘qituvchining pedagogik faoliyatida ma’naviy-ma’rifiy faoliyat prinsiplarining tutgan o‘rni……	81-85
Mahmudova D.X. Matematika to‘garaklarning tashkil etishda akmeologik yondashuvdan foydalanish…….	86-89
Исроилова Д.М. Интернационализация программ при формировании межкультурной компетенции у студентов-инженеров……..	90-98
Karaxonova O.Y. Sinfdan tashqari mashg‘ulotlarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida sanogen fikrlashni shakllantirish…….	99-103

Fayziyev N.A. Umumta'lim maktablarida "informatika va axborot texnologiyalari" fanidan algoritm tushunchasi va uning xossalari mavzusiga doir kompyuter imitasion modeli yaratish metodikasi	104-107
Шамсутдинова Л.Р. Учёт фактора социальной направленности прагматической компетенции при обучении иностранному языку……	108-111
Ro'ziyeva S.H. Ona tili sintaksisi fanini o'qitishda modellashtirish metodi zamonaviy pedagogik texnologiya sifatida……	112-117
Tillayeva R.T. Yuqori sinf o'quvchilarning tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirish……..	118-122
Dustov J.A. Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarida sport turizmi vositasida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish…….	123-127
Ermatov Sh.S. Jismoniy tayyorgarlik bo'yicha iqtidorli bolalarni futbolga tanlashda ishonchli va informativ testlarni qo'llash……	128-133
Asadullayeva N. Bo'lajak o'qituvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasini mustahkamlashga qaratilgan pedagogik jarayonni rivojlantirish omillari…….	134-137
Berdimuratov M.E. Kasanachilik -yoshlarga ta'lim-tarbiya berish va kasb o'rgatishning zamonaviy yo'nalishi	138-144
Quybakov X.R. Umumta'lim maktablarida va akademik litseylarda fizika fanini o'qitishda motivatsiyani shakllantirish ……	145-149
Ганчерёнок И.И., Жабборов Н.М., Юсупова Ш.Б. Использование кредитно-модульной системы в дистанционном обучении ……...	150-156
Eshbo'riyev R., Elmurodova S.A. Rivojlangan xorijiy mamlakatlar oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini nazorat qilish va boshqarish tajribalari……	157-163
PSIXOLOGIYA / PSYCHOLOGY	
Bekmurodova H. O'smirlik davridagi yoshlarning kasb tanlashidagi asosiy omillar……	164-167
Avezova D.G. Kuchkarova F. Autizm sindromli bolalarning muvaffaqiyatli moslashuvida psixologik metodikalar…….	168-173
Radjabov A.A. Sportchilarda barqaror emotsional holatni shakllantiruvchi optimal mashqlar to'plami…….	174-179
Alimardonov Z.Sh. Kommunikativ kompetentlikning psixologik mohiyati…….	180-185
Mualliflarga	

UDK: 37796.33

JISMONIY TAYYORGARLIK BO‘YICHA IQTIDORLI BOLALARNI FUTBOLGA TANLASHDA ISHONCHLI VA INFORMATIV TESTLARNI QO‘LLASH

Sh.S.Ermatov
Samarqand davlat universiteti

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada futbol bilan shug‘ullanish uchun bolalarni sport tanlovini tashkil etish va o‘tkazish xususiyatlari muhokama qilinadi. Bolalarni tanlash uchun kuch va tezlik-quvvat xususiyatlarini tavsiflovchi informatsion testlar taklif etiladi. Tadqiqotlar asosida jismoniy tayyorgarlikning individual ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlandi.

Kalit so‘zlar: tanlov, jismoniy tayyorgarlik testlari, futbol, informatsion va ishonchli testlar.

Применение достоверных и информативных тестов при отборе одаренных детей по физической подготовке к футболу

Аннотация. В работе рассматриваются особенности организации и проведения спортивного отбора детей для занятий футболом. Предложены информативные тесты, характеризующие силовые и скоростно-силовые характеристики для отбора детей. На основании проведенных исследований выявлены корреляции между отдельными показателями физической подготовленности.

Ключевые слова: отбор, тесты физической подготовки, футбол, информативные и надежные тесты.

Application of reliable and informative tests in the selection of gifted children for physical preparation for football

Abstract. The paper discusses the features of the organization and conduct of sports selection of children for football. Informative tests are proposed that characterize the strength and speed-strength characteristics for the selection of children. On the basis of the conducted studies, correlations between individual indicators of physical fitness were revealed.

Keywords: selection, physical fitness tests, football, informative and reliable tests.

Futbol dunyo miqyosidagi eng rivojlangan va yetarli darajada ommalashgan sport turi hisoblanadi. Sport darajasidagi musobaqalar natijalari ommaning nafaqat kayfiyatiga, balki bevosita insonlarning mehnat faoliyatiga ta’sir qiladi, millatlar va davlatlar mavqyeiga daxldor bo‘ladi. Shu sababli futbol sport turi so‘nggi yillarda ham ilmiy, ham ommabopligi hisobidan davlat arboblari, tadqiqotchilar va ilmiy xodimlari diqqat markazida bo‘lib kelmoqda. Hozirgi paytda futbol sohasida ham ilmiy tadqiqotlar ancha kengaydi. Mazkur holat ushbu sport turiga yoshlarni tanlash va ular bilan o‘tkaziladigan o‘quv trenirovkalarining yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda ilmiy asosda tashkillashtirishni taqozo etadi. Turli yoshdagi futbolchilarni tayyorlash uslubiyati bo‘yicha sport pedagogikasi, psixologiya, morfologiya, biokimyo, fiziologiya va biomexanika, sport tibbiyoti sohalarida juda boy amaliy va nazariy materiallar to‘plangan[23].

Jahonning turli mamlakatlarida futbol nazariyasi va metodikasida iqtidorli bolalarni futbolga tanlab olish metodikasini takomillashtirish, futbolchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarlik darajalarini tadqiq qilish, o‘quv trenirovkalarini rejalashtirish (mikro-mezo-makrosikl) bo‘yicha ko‘plab ishlar olib borilmoqda.

Ixtisoslashgan sport turlari uchun iqtidorli bolalarni topishning alohida qiyinligi o‘yin faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadi, bu tanlangan sport turida muvaffaqiyatga erishish imkoniyati bog‘liq bo‘lgan bir qator maxsus fazilatlarning ko‘p qirrali namoyon bo‘lishini talab qiladi. U morfofunksional, psixofiziologik, texnik, taktik va shaxsiy xususiyatlarida ifodalanadi[12,23].

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-martdagi “Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–5368-sonli Farmoni, 2019-yil 4-dekabrdagi “O‘zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-5887-sonli Farmoni va sohaga doir Qarorlar mamlakatimizda istiqbolli va iqtidorli futbolchilarni tanlash, tayyorlashning samarali tizimini yaratish,

milliy terma jamoalar va professional futbol klublari uchun sifatli sport zaxirasini shakllantirishga ham xizmat qilmoqda[1,2].

Shu bilan birga, bugungi kunda mamlakatimizda yuqori iqtidorga ega bo‘lgan yosh futbolchilarni tanlash, saralab olish (seleksiya) tizimi va futbol infratuzilmasini yanada rivojlantirish, futbol bo‘yicha sport maktablari faoliyatini yangi bosqichga ko‘tarish, soha mutaxassislarini tayyorlash va ularni moddiy rag‘batlantirish tizimini yaxshilash, o‘tkazilayotgan musobaqalar saviyasini yuksaltirish kabi masalalar dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda[2].

Demak, istiqbolli va iqtidorli yosh futbolchilarni tanlash va tayyorlash futbolga olib kirish bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biridir. Har bir sohaning rivojlanishi dastlabki qo‘yilgan poydevorga bog‘liqligi kabi futbolimizning ham kelajak istiqboli yosh iqtidorlarni tanlab olish ishlariga bevosita bog‘liqdir.

Bugungi kunda qator davlat ixtisoslashtirilgan futbol maktablari, akademiyalari, Bolalar o‘smirlar sport maktablari, shaxsiy akademiyalar bu borada o‘zlarining tuzgan istiqbolli rejalari bo‘yicha ishlarni amalga oshirib kelishmoqda. Shularni inobaatga olgan holda futbolga yosh iqtidorlarni tanlab olishning ahamiyati va uslubiyatlariga to‘xtalib o‘tmoqchimiz.

Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodologiyasida seleksiya va sportga yo‘naltirish muammosi doimiy izlanish va ilmiy asoslash bosqichida. Bu muammoning hal etilishi layoqatli va iqtidorli bolalarni o‘z vaqtida aniqlash, yuqori sport natijalariga erishish imkonini beradi. Futbolchilarning ampulalarini hisobga olgan holda ularning optimal jismoniy sharoitlarini tanlash va yo‘naltirishning ilmiy-uslubiy asoslanishi sportchilarni tayyorlashning uzoq muddatli tizimida zaruriy shartdir. Sport seleksiyasi muammosi bo‘yicha ko‘plab ilmiy tadqiqotlar olib borilganiga qaramay, boshlang‘ich tayyorgarlik guruhlarida yosh futbolchilarning kuch va tezlik-kuch tayyorgarligi uchun informatsion va ishonchli testlarni aniqlashga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar mavjud. Ko‘pgina mutaxassislar eng iqtidorli bolalarni aniqlash uchun turli nazorat mashqlari va testlardan foydalanadilar, ammo bu mezonlar ko‘p hollarda bir tomonlama bo‘lib qoladi[7,14].

Ko‘pincha tanlov o‘z-o‘zidan amalga oshiriladi va mutaxassislar bolaning jismoniy qobiliyatining dastlabki darajasini aniq hisoblay olmaydilar va dastlabki tayyorgarlik davrida jismoniy fazilatlarning o‘sish sur’atlarini kuzatmaydilar. Shu boisdan ham futbol rivojining hozirgi bosqichida boshlang‘ich tayyorgarlik guruhlarida bolalarni tanlab olishning ilmiy asoslangan qoidalarini ishlab chiqish zarurati paydo bo‘ldi.

Sportda sportchilarning yutuqlari saviyasini yanada oshirish uchun samarali seleksiya usullarini izlash faol olib borilmoqda. Sport tanlovining samaradorligi, asosan, har bir sportchining yoshi va tayyorgarlik darajasiga mos keladigan nazorat mashqlari va testlarni oqilona tanlashga bog‘liq. Amaldagi tanlovning samaradorligini baholashning asosiy mezoni sport natijalarini oshirishdir. Aksariyat mutaxassislarning fikriga ko‘ra, raqobatbardosh faoliyatning muvaffaqiyati harakatlar tezligi va mushaklar kuchlari kuchi bilan belgilanadi, bu xalqaro maydonda sport yutuqlarining yuqori zichligi bilan tasdiqlanadi. Shu munosabat bilan ko‘plab tadqiqotchilarda sportchilarning kuch va tezlik-kuch tayyorgarligini o‘rganishga qiziqish ortdi. Tezlik-kuch sifatlarining rivojlanish darajasi deyarli barcha sport turlari bo‘yicha yutuqlarni belgilaydi, shuning uchun bu fazilatlarni kuzatish va takomillashtirish usullariga katta e’tibor berilishi kerak. Yosh futbolchilarning kuch va tezlik-kuch ko‘rsatkichlarini nazorat qilishda maxsus “BEDRO” qurilmasi qo‘llanildi, bu esa quyidagi ko‘rsatkichlar guruhlarini aniqlash imkonini berdi:

F_{max} - Portlovchi izometrik rejimda mushaklarning portlash kuchining maksimal qiymati;

J - izometrik rejimda mushaklarning portlash kuchini tavsiflovchi koeffitsient; $J=F_{max} / t$ (kg/s);

Q – Boshlang‘ich kuch. $Q=0,5\ F_{max} / t_1$ (kg/s);

G - Tezlashtiruvchi kuch/ $G=0,5\ F_{max} / t_2$.

Foydali “BEDRO” modelidan foydalanish yosh futbolchilarda son-ekstansor muskullari rivojlanishining kuch va tezlik-kuch ko‘rsatkichlarini bir mashg‘ulot davomida kuzatish va bir yillik mashg‘ulotdan so‘ng kumulyativ effektni aniqlash imkonini berdi.

Test sinovlari davomida yosh futbolchilarning umumiy jismoniy tayyorgarligi ko‘rsatkichlari aniqlandi. Quyidagi testlar qo‘llanildi: 20 m yugurish; tezlik sifatlarini, reaktiv qobiliyatini baholash; uchta urinish amalga oshirildi, eng yaxshi natija hisoblandi. 60 m yugurish; tezlik-kuch sifatlarini baholash, uchta urinish amalga oshirildi, eng yaxshi natija hisoblandi. Bir joydan balandlikka sakrash; tezlik-kuch sifatlarini baholash; uchta urinish amalga oshirildi, eng yaxshi natija hisoblandi. Tik turgan holda uzunlikka sakrash; tezlik-kuch sifatlarini baholash; uchta urinish amalga oshirildi, eng yaxshi natija hisoblandi. To‘ldirilgan to‘p (1 kg)ni ikki qo‘l bilan bosh orqasidan oldinga uloqtirish (metr).

Tanani yotgan holatdan o‘tirish holatiga ko‘tarish, necha marta. Barcha testlar “Test-Retest” usuli yordamida barqarorlik uchun sinovdan o‘tkazildi. Barcha hisob-kitoblar “Windows-Excel” kompyuter dasturi yordamida amalga oshirildi. Maxsus adabiyotlarda tavsiflangan matematik statistikaning umume'tirof etilgan usullari qo‘llanildi. Quyidagi ko‘rsatkichlar aniqlandi: o‘rtacha arifmetik, standart og‘ish, o‘zgaruvchanlik koeffitsiyenti, farqlarning ishonchliligini baholash uchun, o‘rganilayotgan aholi guruhlari bo‘yicha tanlanma o‘rtacha, Student t-me’zonidan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari bolalar o‘smirlar sport maktabi (futbol bo‘limi)da shug‘ullanadigan, bolalarni iqtidor va qobiliyatining nazariy va uslubiy asoslarini to‘ldiradi. Ishonchli va informativ testlardan foydalanish orqali iqtidorli bolalarni futbolga tanlash metodikasi va maxsus jismoniy mashqlar majmuasini qo‘llash uslubiyati mazkur sohadagi nazariy bilimlarni boyitishga va kengaytirishga imkon beradi.

Jadvalda jismoniy tayyorgarlik ko‘rsatkichlari va maxsus simulyator yordamida olingan tezlik-quvvat ko‘rsatkichlarining o‘zaro bog‘liqligi tahlili keltirilgan. Eksperimentda boshlang‘ich tayyorgarlik guruhlarida futbol bilan shug‘ullanadigan 42 nafar bola ishtirok etdi. Korrelyatsiya koeffitsiyentlarining aloqa kuchini aniqlash uchun biz Cheddok shkalasidan foydalandik [21].

Dastlabki tayyorgarlik guruhlaridagi yosh futbolchilarning jismoniy tayyorgarligi va tezlik-kuch ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi bog‘liqlik

(n=48)

Ko‘rsatkichlar	**F_{max}**	**J**	**Q**	**G**	**20 m ga yugurish**	**60 m ga yugurish**	**Joydan yuqoriga sakrash**	**Joydan uzunlikka sakrash**	**To‘ldirilgan to‘p (1 kg)ni ikki qo‘l bilan bosh orqasidan oldinga uloqtirish**	**Chalqancha yotgan holatdan gavdani o‘tirish holatiga ko‘tarish (press)**
F_{max}										
J- tezlik kuch indeksi	745									
Q- boshlang‘ich kuch	635	547								
G- tezlashtiruvchi kuch	649	621	577							
20 m ga yugurish	712	678	581	678						
60 m ga yugurish	618	543	622	624	725					
Joydan yuqoriga sakrash	633	479	535	537	625	432				
Joydan uzunlikka sakrash	549	525	511	438	674	535	434			
To‘ldirilgan to‘p (1 kg)ni ikki qo‘l bilan bosh orqasidan oldinga uloqtirish	321	278	282	233	234	212	187	121		
Chalqancha yotgan holatdan gavdani o‘tirish holatiga ko‘tarish (press)	279	139	231	189	177	166	124	117	218	

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, yosh futbolchilarning jismoniy tayyorgarligini tezlik-kuch tayyorgarligi va individual nazorat mashqlari ko‘rsatkichlari o‘rtasida yuqori bog‘liqlik aniqlangan. Shunday qilib, indikator (F_{max}) - portlovchi izometrik rejimda mushaklarning portlash kuchining maksimal qiymati J, Q, G (0,635-0,745) tezligining qolgan ko‘rsatkichlari bilan yuqori korrelyatsiyaga ega va yuqori korrelyatsiyaga ega. Jismoniy tayyorgarlikning to‘rtta ko‘rsatkichi - 20 m yugurish, 60 m yugurish, bir joydan sakrash va bir joydan uzunlikka sakrash Biroq, to‘ldirilgan to‘pni (1 kg) bosh orqasidan ikki qo‘l bilan oldinga uloqtirish va orqacha yotib gavdani o‘tirish holatiga ko‘tarishda, juda zaif korrelyatsiya aniqlandi (0,279- 0,321).

J-ko‘rsatkichini - izometrik rejimda mushaklarning portlash kuchini tavsiflovchi koeffitsiyentni o‘rganib, biz tezlik-kuch ko‘rsatkichlari Q, G (0,547-0,631) bilan o‘rtacha korrelyatsiyalarni topdik, shuningdek, jismoniy tayyorgarlik ko‘rsatkichlari bilan o‘rtacha korrelyatsiyalarni topdik 20 m yugurish, 60 m yugurish, joydan yuqoriga sakrash va joydan uzunlikka sakrash (0,525-0,678). Jismoniy tayyorgarlik ko‘rsatkichlari bilan to‘ldirma to‘pni (1 kg) bosh orqasidan ikki qo‘l bilan oldinga uloqtirish va orqacha yotib gavdani o‘tirish holatiga ko‘tarish juda zaif korrelyatsiyani aniqladi (0,139-0,278). Q-ko‘rsatkichini kuzatishda - boshlang‘ich, kuch, o‘rtacha korrelyatsiya (0,511-0,622) va jismoniy tayyorgarlikning ikkita ko‘rsatkichi bo‘yicha juda zaif korrelyatsiya (0,231-0,282) aniqlandi.

G-ko‘rsatkichining korrelyatsiyasini o‘rganish - (tezlashtiruvchi kuch), jismoniy tayyorgarlik ko‘rsatkichlari bilan korrelyatsiya koeffitsientining o‘rtacha qiymatlari 20 m yugurish, 60 m yugurish, joydan yuqoriga sakrash va joydan uzunlikka sakrash (0,438- 0.678) aniqlandi va jismoniy tayyorgarlik ko‘rsatkichlari bilan to‘ldirma to‘pni (1 kg) bosh orqasidan ikki qo‘l bilan oldinga uloqtirish va orqacha yotib gavdani o‘tirish holatiga ko‘tarishda, bizning tahlilimiz ham juda zaif korrelyatsiya aloqasini ko‘rsatdi (0,189-0,233).

Nazorat mashqlari 20 m ga yugurish bilan korrelyatsion munosabatlar tahlili 60 m masofaga yugurish, joyidan yuqoriga sakrash va joydan uzunlikka sakrash (0,625-0,725) nazorat mashqlari bilan yuqori va o‘rta bog‘liqliklarni va tibbiyot to‘pi mashqlari bilan o‘ta zaif aloqani aniqladi. Uloqtirish to‘ldirma to‘pni (1 kg) bosh orqasidan ikki qo‘l bilan oldinga uloqtirish va orqacha yotib gavdani o‘tirish holatiga ko‘tarish (0,177-0,234). 60 m masofaga yugurish bo‘yicha nazorat mashqi joydan yuqoriga sakrash va joyidan uzunlikka sakrash mashqlari (0,434-0,535) bilan kuchsiz va o‘rta bog‘liqlik va orqadan to‘ldirilgan to‘pni (1 kg) uloqtirish mashqlari bilan juda zaif bog‘langan. Orqa bilan yotib boshni ikki qo‘l bilan ushlagan tanasini o‘tirish holatiga ko‘tarish (0,166-0,212) [13,14,18,21].

Sportchining istiqbollari uning harakat salohiyati, jismoniy sifatlarini yanada rivojlantirish imkoniyati va zarurati, tananing funktsional imkoniyatlarini takomillashtirish, yangi harakat qobiliyatlarini shakllantirish, yuqori tayyorgarlik va raqobatbardosh yuklarga bardosh berish qobiliyatidan kelib chiqqan holda belgilanadi. Aksariyat ekspertlarning fikriga ko‘ra, tanlov - bu murakkab xarakterdagi tashkiliy-metodik tadbirlar tizimi, shu jumladan pedagogik, sotsiologik, psixologik va biotibbiyotni aniqlash usullari, buning asosida bolalarning muayyan sport turiga ixtisoslashishga moyilligi va qobiliyatlari aniqlanadi. Shu bilan birga, selektsiya ta'lim va tarbiya jarayonining muhim va uzviy qismidir, chunki u sport tayyorgarligining asosiy vazifasini - yuqori sport natijalariga erishishga yordam beradi.

Shunday qilib, tanlovning vazifasi sport talablaridan kelib chiqqan holda eng munosib yigitlarni tanlashdir. Sportga yo‘naltirish vazifasi ma'lum bir shaxsning imkoniyatlarini baholashga, unga eng mos keladigan sport turini tanlashga asoslanadi.

Sportchilarning istiqbollarini aniqlashda nafaqat yuqori potentsial jismoniy va psixologik imkoniyatlarning mavjudligiga e'tibor qaratish, balki ularning zaxira imkoniyatlarini safarbar qilish, ularning motor salohiyatini samarali amalga oshirish qobiliyatini baholashni ham yodda tutish kerak. ekstremal sharoitlar - mas'uliyatli sport musobaqalari.

Oxirgi tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, sport natijalariga ta'sir qiluvchi va tanlashda e'tiborga olinishi kerak bo‘lgan eng muhim omillar tezlik va muvofiqlashtirish qobiliyatidir;

Tanlash zarurati, shuningdek, har xil odamlar uchun vosita qobiliyatlari, jismoniy, aqliy va boshqa fazilatlarning o‘rgatish darajasi har xil bo‘lishi bilan bog‘liq. Har bir inson sport mahoratining cho‘qqilariga erisha olmaydi, futboldagi ajoyib yutuqlar nafaqat mashaqqatli mashg‘ulotlar, balki sportchining katta miqdordagi irsiy va boshqa ma'lumotlarning natijasidir. Shu bois tanlovning asosiy vazifalaridan biri futbolda katta muvaffaqiyatlarga erishish uchun zarur fazilatlarga ega iqtidorli

yigitlarni topishdan iborat. Eng katta qiyinchilik - bu bolada yuqori malakali futbolchi sifatida zarur bo‘lgan va uning kelajakdagi sport faoliyatining muvaffaqiyatini belgilaydigan fazilatlar to‘plamini aniqlash qobiliyatidir. Ushbu fazilatlarni aniqlash kompleks yondashuv tamoyilini oldindan belgilab beradi. Bunday yondashuv nafaqat yosh o‘yinchi haqida keng ma'lumot olish, balki turli ko‘rsatkichlarni taqqoslash orqali maxsus qobiliyatlarni shakllantirish imkoniyatlarini belgilash imkonini beradi.

Ularning individual xususiyatlarini baholash bolalarning futbol faoliyatidagi istiqbollarini tavsiflovchi ko‘rsatkichlar to‘plamiga asoslanadi. Sportchilar har xil harakatlar va turli vaqtlarda etarlicha yuqori mahoratga erishadilar. Shuning uchun sport tanlovi uzoq muddatli jarayon sifatida ko‘rib chiqilishi kerak. Eng zamonaviy baholash usullaridan foydalanilganiga qaramay, bolalarni futbolga qisqa muddatli, zudlik bilan tanlashga harakat qilish katta xato bo‘ladi.

Afsuski, dastlabki ma’lumotlarga asoslangan yakuniy qiymatlarni bashorat qilish har doim ham samarali emas. Futbol amaliyotida malum vaqt mashg‘ulotdan so‘ng kuchsizlar kuchlilar qatoriga tushib qolganiga va aksincha, ko‘plab misollar keltirish mumkin. Shuning uchun sport qobiliyatlarini bashorat qilishda nafaqat har qanday sifat yoki xususiyatlarning rivojlanishning dastlabki darajasiga, balki sport natijalarining o‘sish sur'atlariga ham e'tibor qaratish tavsiya etiladi. Seleksiya va turlararo yo‘naltirish tizimi sportchining imkoniyatlarini to‘liq ochib berish va ularni yaxshilash uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishga imkon beradi. Shu bilan birga, futbolda sport natijalarini belgilovchi va sportchilarni tanlash jarayonida qayd etiladigan bir qator o‘ziga xos omillar murabbiyning ijodiy faoliyatining faol nazorati va ta’siri ostida bo‘ladi.

Samarali tanlashning so‘zsiz va ajralmas shartlari futbol o‘ynashni xohlovchi bolalarni imkon qadar ko‘proq tomosha qilish, murabbiyning faol faoliyati, futbol iqtidorlarini doimiy izlash bilan bog‘liqdir.

Xulosa qilib quyidagilarni aytishimiz mumkinki;

1. So‘nggi tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, sport natijalariga ta'sir qiluvchi eng muhim omillar va tanlovda e'tiborga olinishi kerak bo‘lgan tezlik kuch va muvofiqlashtirish qobiliyatlari. O‘tkazilgan tadqiqotlar asosida jismoniy tayyorgarlikning individual ko‘rsatkichlari va tezlik-kuch sifatlari ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlandi.

2. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, yosh futbolchilarning jismoniy tayyorgarligini tezkorlik kuchini tayyorlash va individual nazorat mashqlari ko‘rsatkichlari o‘rtasida yuqori bog‘liqlik aniqlangan. Shunday qilib, indikator (F_{max}) - portlovchi izometrik rejimda mushaklarning portlash kuchining maksimal qiymati J, Q, G (0,635-0,745) tezligining qolgan ko‘rsatkichlari bilan yuqori korrelyatsiyaga ega va yuqori korrelyatsiyaga ega. Jismoniy tayyorgarlikning to‘rtta ko‘rsatkichi - 20 m yugurish, 60 m yugurish, bir joydan sakrash va bir joydan uzunlikka sakrash.

3. O‘rganilayotgan yosh toifasi uchun eng ma'lumotli test topshiriqlari sifatida eksperimental tarzda o‘rnatilgan: harakatda 20 va 60 metrga yugurish, bir joydan yuqoriga sakrash va bir joydan uzunlikka sakrash, bular jismoniy tayyorgarlikning minimal yetarli sinovi sifatida ishlatilishi kerak. yosh futbolchilarning jismoniy tayyorgarligi va o‘yinchilarning guruh ichidagi tayyorgarligini va jismoniy tayyorgarlik bo‘yicha guruhning bir xilligini baholashda qo‘llaniladi.

Adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-martdagi “Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–5368-sonli Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-dekabrdagi “O‘zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-5887-sonli Farmoni.
3. Бальсевич В.К. Методологические принципы исследований по проблеме отбора и спортивной ориентации // Теория и практика физической культуры. 1980. -№1. - С. 31-33.
4. Бернштейн Н.А. О ловкости и ее развитии. М.: Физкультура и спорт, 1991. - 228 с.
5. Бигх Аттала. Методы отбора и начальной подготовки мальчиков 6-10 лет с целью комплектования специальных классов СДЮШОР по футболу: Автореф. дис. канд. пед. наук.- Тбилиси, 1990. - 23 с.

6. Богданец В.В. Методика начального обучения технике владения мячом на основе асимметрии развития двигательной функции у юных футболистов 7-10 лет: Автореф. дис. канд. пед. наук. -Смоленск, 2005. -18 с.
7. Бриль М.С. Перспективы совершенствования системы отбора юных спортсменов / М.С.Бриль, В.П.Филин // Теория и практика физической культуры. 1982. - №8. - С. 30-32.
8. Бубнов Н.В. Математическое обеспечение тестирования // Интегративная антропология медицине и спорту. - Смоленск, 2005. -С. 109-115.
9. Волков В.М. Спортивный отбор / В.М. Волков, В.П. Филин. М.: Физкультура и спорт, 1983. - 175 с.
10. Высочин Ю.В. Влияние сократительных и релаксационных упражнений скелетных мышц на физическую работоспособность футболистов / Ю.В. Высочин, Ю.П. Денисенко // Теория и практика физической культуры. -2004. -№6.-С. 47.
11. Губа В.П., Фомин С.Г., Чернов С.В. Особенности отбора в баскетболе. - М.: Физкультура и спорт, 2006. - 160 с.
12. Губа В.П. Теория и практика спортивного отбора и ранней ориентации в виды спорта: [монография] / В.П. Губа. – Москва: Советский спорт, 2008. – 302, [1] с. : ил. – Библиогр.: С. 298–303.
13. Гидарс Сабер бен Шадли Динамика скоростно-силовой подготовленности футболистов в соревновательном периоде: Автореф. дис. канд. пед. наук. –М., 2004. - 22 с.
14. Годик М.А. Факторная структура специальной подготовленности футболистов / М.А. Годик, Е.В. Скоморохов // Теория и практика физической культуры. 1981. - №7. - С. 14-16.
15. Гужаловский А.А. Темпы роста физических способностей как критерий отбора юных спортсменов // Теория и практика физической культуры. 1979. - №9. - С. 28-31.
16. Дыгин С.В. Физическая подготовка юных футболистов на этапе начальной специализации: Автореф. дис. канд. пед. наук. Волгоград, 2003. -22 с.
17. Зациорский В.М. Физические качества спортсменов / В.М. Зациорский. М.: Физкультура и спорт, 2009. - 200 с.
18. Ивасев В.З. Технико-тактическая подготовка юных футболистов с учетом разносторонности соревновательных действий: Автореф. дис. канд.пед.наук. –Краснодар, 2001. - 24 с.
19. Кошбахтиев И.А. Управление подготовкой футболистов,Учебное пособие. Т.2001.124 с.
20. Kerimov F.A. Sport sohasidagi ilmiy tadqiqotlar //Sport sohasidagi ilmiy tadqiqotlar. – T.: «Zar qalam. – 2018. – 334 b.
21. Муслов С.А., Зайцева Н.В., Корнеев А.А., Синицын А.А. Корреляционное исследование статистической связи между индексом массы тела и величиной артериального давления // Современные проблемы науки и образования. – 2019. – № 3. ;
22. Максименко И.Г. Структура тренировочных нагрузок физической и игровой подготовленности юных футболистов: Автореф. дис. канд. пед. наук. М., 2001.-19 с.
23. Никитушкин В.Г. Методы отбора в игровые виды спорта / В.Г. Никитушкин, В.П. Губа. М., 1998. - 288 с.
24. Нуримов Р.И, Қурбонов О.Л , Усмонов. А.М. Физическое подготовки футболистов. Учебная пособье. Ташкент. 2009, С. 95-97.
25. Рыбин Д.В. Методика отбора и ранней игровой ориентации у юных футболистов с учетом их индивидуальных особенностей: Автореф. дис.канд. пед. наук. М., 2001. - 20 с.
26. Сарсания К.С. Отбор и физическая подготовка юных футболистов: Автореф. дис. канд. пед. наук. М., 2003- 22 с.
27. Строева И.В. Оптимизация скоростно-силовой подготовки школьников на основании диагностики динамометрического уровня варьирования: Автореф. дис. канд. пед. наук. - М, 2003. 18 с.
28. Щеглов Н.И. Отбор и ориентация приоритет образованных тренеров: Методическое пособие / Н.И. Щеглов. - Ростов-на-Дону: Фрегат, 2004.18 с.

MUALLIFLAR DIQQATIGA!

Hurmatli mualliflar, maqola muallif tomonidan qog‘ozda chop etilgan va elektron shaklida taqdim qilinishi shart. **Maqolada quyidagi bandlar**: UDK, ishning nomi (o‘zbek, rus va ingliz tillarida), maqola hammualliflarining ro‘yxati (to‘liq familiyasi, ismi, otasining ismi – o‘zbek, rus va ingliz tillarida), muallif haqida ma’lumotlar: ish joyi, lavozimi, pochta va elektron pochta manzili; maqola annotatsiyasi (300 belgigacha, o‘zbek, rus va ingliz tillarida), kalit so‘zlar (5-7, o‘zbek, rus va ingliz tillarida) bo‘lishi lozim.

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR!

Maqolalarning nashr etilishi uchun shartlar: nashr etilishi mo‘ljallangan maqolalar dolzarb mavzuga bag‘ishlangan, ilmiy yangilikka ega, muammoning qo‘yilishi, muallif tomonidan olingan asosiy ilmiy natijalar, xulosalar kabi bandlardan iborat bo‘lishi lozim; ilmiy maqolaning mavzusi informativ bo‘lib, mumkin qadar qisqa so‘zlar bilan ifodalangan bo‘lishi kerak va unda umumiy qabul qilingan qisqartirishlardan foydalanish mumkin; “Ilmiy axborotnoma” jurnali mustaqil (ichki) taqrizlashni amalga oshiradi.

MAQOLALARNI YOZISH VA RASMIYLASHTIRISHDA QUYIDAGI QOIDALARGA RIOYA QILISH LOZIM:

Maqolalarning tarkibiy qismlariga: kirish (qisqacha), tadqiqot maqsadi, tadqiqotning usuli va obyekti, tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi, xulosalar yoki xotima, bibliografik ro‘yxat. Maqola kompyuterda Microsoft Office Word dasturida yagona fayl ko‘rinishida terilgan bo‘lishi zarur. Maqolaning hajmi jadvallar, sxemalar, rasmlar va adabiyotlar ro‘yxati bilan birgalikda doktorantlar uchun 0,25 b.t. dan kam bo‘lmasligi kerak. Sahifaning yuqori va pastki tomonidan, chap va o‘ng tomonlaridan - 2,5 sm; oriyentatsiyasi - kitob shaklida. Shrift - Times New Roman, o‘lchami - 11 kegl, qatorlar orasi intervali - 1,0; bo‘g‘in ko‘chirish - avtomatik. Grafiklar va diagrammalar qurishda Microsoft Office Excel dasturidan foydalanish lozim. Matndagi bibliografik havolalar (ssilka) kvadrat qavsda ro‘yxatda keltirilgan tartibda qayd qilish lozim. Maqolada foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati keltirilishi lozim. Bibliografik ro‘yxat alfavit tartibida - GOST R 7.0.5 2008 talablariga mos tuziladi.

- Ikki oyda bir marta chiqadi.
- “Samarqand davlat universiteti ilmiy axborotnomasi”dan ko‘chirib bosish faqat tahririyatning yozma roziligi bilan amalga oshiriladi.
- Mualliflar maqolalardagi fakt va raqamlarning haqqoniyligiga shaxsan mas’ul.

MAQOLAGA QUYIDAGILAR ILOVA QILINADI:

- Yo‘llanma xati;
- Ekspert xulosasi.
- research.samdu.uz platformasiga maqolalar yuboriladi

E- mail: axborotnoma@samdu.uz

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTNOMASI

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК **SCIENTIFIC REPORTS**

Texnik muharrir **Sh.Xoliqulov**

Muharrirlar:

I.Sulaymonov - fil.f.n., dotsent
E. Arziqulov - f.-m.f.d., dotsent
O. Yusupova - fil.f.n., dotsent

Mas'ul muharrirlar:

D. M. Aronbayev - k.f.n., dotsent
A. Sh. Yarmuxamedov - f.-m.f.n.
X. S. Haydarov - f.-m.f.n., dotsent

Muassis: Samarqand davlat universiteti Manzil: 140104,
Samarqand shahri, Universitet xiyoboni, 15.
Telefon: (0 366) 239-14-07, Faks: (0 366) 239-13-87 e-mail:
axborotnoma@samdu.uz
SamDU «Ilmiy axborotnoma» jurnali tahririyati kompyuterida terildi. Bosishga 25.10.2022 yilda ruxsat etildi. Qog‘oz o‘lchami A-4. Nashriyot hisob tabog‘i 10,00.
Buyurtma raqami 297. Adadi 30 nusxa.
Manzil: 140104, Samarqand shahri, Universitet xiyoboni, 15.
SamDU bosmaxonasida chop etildi.